Eduskunnan lakivaliokunnalle

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/JHA korvaamisesta täydentävä jatkokirjelmä, U 14/2024 vp

Lakivaliokunta on pyytänyt Valtiokonttorilta lausuntoa otsikkoasiassa. Lausuntopyynnön johdosta Valtiokonttori toteaa seuraavaa:

Valtiokonttorin tehtävänä on muun muassa myöntää ja suorittaa rikoksen uhrille valtion varoista maksettava korvaus siten kuin rikosvahinkolaissa (1204/2005) säädetään.

Ehdotetulla uudella 23 artiklalla pyritään parantamaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan uhrien ja siitä selviytyneiden asemaa lujittamalla heidän oikeuttaan hakea korvausta kaikista vahingoista, joita on aiheutunut lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan ja seksuaaliseen riistoon liittyvistä rikoksista. Artiklalla tiukennetaan sekä korvausten hakemisen aikataulua koskevia vähimmäisvaatimuksia että näkökohtia, jotka on otettava huomioon korvauksen määrää määritettäessä. Lisäksi sillä laajennetaan uhrien oikeuksia koskevan direktiivin mukaisten EU:n vähimmäisvaatimusten osalta niiden henkilöiden ja yhteisöjen määrää, joiden on katsottava olevan vastuussa tällaisten korvausten myöntämisestä, mukaan lukien oikeushenkilöt ja tarvittaessa rikoksen uhrien tueksi perustetut kansalliset korvausjärjestelmät. Vahingonkorvauksen vaatimisen vanhentumisajat ovat ehdotuksessa merkittävästi pidempiä kuin velan vanhentumisesta annetussa laissa ja rikosvahinkolaissa.

Vanhentumisajat

Rikosvahinkolain 25 §:n mukaan korvausta on haettava kolmen vuoden kuluessa siitä, kun korvausasiassa annettiin lainvoimaiseksi tullut tuomio. Jos asiaa ei ole käsitelty tuomioistuimessa hakuaika on kymmenen vuotta rikoksen tekemisestä. Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin. Valtiokonttorin korvauskäytännössä hakemusaika lasketaan uhrin 18-vuotispäivästä tilanteissa, joissa uhri on ollut rikoksen tekoaikana alaikäinen ja asiaa ei ole käsitelty tuomioistuimessa. Jos hakijan oikeus korvaukseen rikoksentekijältä on vahvistettu tuomiolla, korvausta on haettava kolmen vuoden kuluessa tuomion lainvoimaiseksi tulemisesta myös silloin, kun uhri on ollut alaikäinen. Tällä turvataan valtion takautumisoikeus maksettuun korvaukseen.

Komission kompromissiehdotuksessa esitetään, että uhrilla tulisi olla oikeus hakea täyttä korvausta tekijältä sekä tarvittaessa oikeushenkilöltä ja kansalliselta korvausjärjestelmältä. Vanhentumissääntelyn osalta edettäisiin pitkälti komission alkuperäisen ehdotuksen mukaisesti (20, 25 ja 30 vuotta asianomistajan täysi-ikäistymisen jälkeen).

Sörnäisten rantatie 13, Helsinki, PL 14, 00054 VALTIOKONTTORI
Puh. 0295 50 2000, Faksi 0295 50 3333, www.valtiokonttori.fi

Valtiokonttorin näkemyksen mukaan ehdotetussa muodossa voimaan tullessaan direktiivi edellyttäisi rikosvahinkolain 25 §:n muuttamista. Valtiokonttori toteaa, että hakuaikojen pidentäminen todennäköisesti myös lisäisi korvaushakemusten määrää. Valtiokonttori myös huomauttaa, että luotettavaa ja riittävää näyttöä rikoksen tapahtumisesta voi olla vaikeaa saada tilanteessa, jossa tapahtumasta on aikaa 20–30 vuotta. Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2013:96 todennut, että näyttökynnys seksuaalirikoksissa ei ole alempi kuin muissa yhtä vakavissa rikoksissa. Ajan kuluminen vaikeuttaa luotettavan näytön saamista eikä esimerkiksi kaikkien tarpeellisten asiakirjojen saaminen välttämättä ole välttämättä enää mahdollista. Valtiokonttorin olisi haastavaa ratkaista hakijan oikeus korvaukseen tilanteissa, joissa asia ei etene tuomioistuimeen ja joissa aikaa on kulunut jopa kymmeniä vuosia rikoksen tapahtumisesta.

Rikosvahinkolain nojalla maksettavan korvauksen määrä

Rikosvahinkolaissa useille korvauksille on säädetty enimmäismäärä, joka toisinaan jää rikoksentekijän maksettavaksi tuomittua korvausta taikka henkilövahinkoasian neuvottelukunnan suosittelemaa korvausta pienemmäksi. Sellaisenaan hyväksyttäessä tehty kompromissiehdotus saattaisi edellyttää enimmäismääriä koskevan rikosvahinkolain sääntelyn muuttamista.

Rikosvahinkolain 9 §:n 2 momentin mukaan kärsimyksestä suoritettava korvaus määrätään vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n 2 momentissa säädettyjen perusteiden mukaan. Valtion varoista maksettavan korvauksen määrää rajoittavat kuitenkin rikosvahinkolaissa säädetyt enimmäismäärät. Vuoden 2024 alusta lukien enimmäiskorvaus tekohetkellä alle 18-vuotiaalle seksuaalirikoksen uhrille on ollut 19 500 euroa ja enimmäiskorvaus rikosvahinkolain 4 §:n nojalla maksettavasta tilapäisestä haitasta 14 500 euroa. Esimerkiksi vuonna 2025 vireille tulleissa asioissa yhteensä seitsemässä on myönnetty enimmäiskorvaus kärsimyksestä alaikäisenä seksuaalirikoksen uhriksi joutuneelle hakijalle.

Valtiokonttori katsoo, että myös jatkossa on turvattava rikosten uhrien tasapuolinen kohtelu ja valtion varoista maksettavien korvausten yhdenmukainen korvaustaso riippumatta siitä, onko korvauksista annettu tuomioistuimen ratkaisu ja onko korvaukset tuomioistuimessa myönnetty ja tuomittu vaatimusten mukaan, onko korvauksista annettu yksipuolinen tuomio tai onko korvausvaatimus esitetty Valtiokonttorille ilman, että korvausasiaa on käsitelty lainkaan tuomioistuimessa.

Rikoksesta ilmoittaminen poliisille

Direktiiviin ehdotettujen uusien ilmoitusmekanismien osalta on muistiossa esitetyn mukaan epäselvää, velvoittaisiko sääntely jäsenvaltioita perustamaan uusia ilmoitusmekanismeja. Rikosvahinkolain 23 §:n mukaan, jos vahinkoa kärsinyt ei ole ilmoittanut rikoksesta poliisille eikä poliisi ole saanut siitä muutenkaan tietää, korvausta suoritetaan vain erityisestä syystä. Korvauksen suorittamista uhrille ei kuitenkaan estä se, että hän ei ole vaatinut rikokseen syyllistyneelle rangaistusta tai että hän on peruuttanut rangaistusvaatimuksensa.

Valtiokonttori toteaa, että mahdolliset uudet ilmoitusmekanismit saattaisivat lisätä sellaisia korvaushakemuksia, joissa rikoksesta ei ole ilmoitettu poliisille. Valtio perii maksamansa korvaukset rikokseen syyllistyneeltä rikosvahinkolain 31 ja 31a §:n nojalla. Korvaustoiminnan sujuvuuden sekä rikoksen osapuolten oikeusturvan takaamiseksi Valtiokonttori pitää tärkeänä, että poliisille tehtyä rikosilmoitusta pidetään jatkossakin lähtökohtana myös seksuaalirikosten osalta. Korvausviranomaisena Valtiokonttorilla on hyvin rajoitetut mahdollisuudet tutkia rikoksen tapahtumatietoja, olosuhteita, todistajien kertomuksia ja muita asiaan kuuluvia todisteita.

Taloudelliset vaikutukset

Oikeusministeriön laatimassa muistiossa todetaan, että direktiiviehdotuksen 23 artiklaan ehdotetuista muutoksista aiheutuisi Valtiokonttorille mahdollisesti tuntuviakin kustannuksia. Valtiokonttori yhtyy esitettyyn näkemykseen, sillä sekä esitetyt uudet kriminalisoinnit että hakuaikojen pidentäminen todennäköisesti lisäisivät rikosvahinkolakiin perustuvien korvausvaatimusten määrää. Korvausmenoa kasvattaisi myös muistiossa esiin tuotu mahdollisuus hakea täyttä korvausta kansallisesta korvausjärjestelmästä.

Valtiokonttori pitää erittäin tärkeänä, että lisääntyvät korvausmäärät sekä direktiivin tuomista muutoksista aiheutuva lisätyö korvauskäsitellylle huomioidaan jatkossa sen resurssitarpeita arvioitaessa. Korvausviranomaisen riittävät resurssit ovat edellytys sille, että rikoksen uhrin oikeus saada korvaus kohtuullisessa ajassa voi toteutua.

Katja Järveläinen

Korvauspäällikkö
Valtiokonttori, Korvaukset

.